

2. Проказа О.Т. Навчально-пізнавальні суперечності як передумова пошукової квазісамостійної діяльності студентів на заняттях з фізики / О.Т. Проказа, О.В. Грицьких // Теорія і методика навчання математики, фізики, інформатики : збірник наукових праць : в 3-х томах. – Кривий Ріг : Вид. відділ НМетАУ, 2008. – Вип. VII. – Т. 2: Теорія і методика навч. фізики. – 367 с.
3. Голобородько В.А. Партнерське навчання / В.А. Голобородько, Н.С. Погрібна, Г.П. Половина // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2011. – Вип. 57. – С. 97-102.
4. Проказа О.Т. Особистісні знання фізиків як передумова їх можливостей виконувати. Науково-методичні дослідження / О.Т. Проказа, О.В. Грицьких // Теорія і методика навчання математики, фізики інформатики : збірник наукових праць : в 3-х томах. – Кривий Ріг : Видавництво відділ НМетАУ, 2010. – Вип. VII. – Т. 2.
5. Бургун І.В. Методологічний підхід до навчання фізики / І.В. Бургун // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ, 2007. – №46. – Т. 1 – С. 22-29.
6. Ільченко В.Р. Природознавство 5 / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гузь, Л.М. Булава. – К. : Генеза 1999. – 176 с.
7. Божинова Ф.Я. Фізика. 8 клас : підручник / Ф.Я. Божинова, І.Ю. Женаєш, М.М. Кірюхін. – Х. : Ранок-НТ, 2008. – 256 с.

Г. П. Половина, В. О. Новгородский

Государственное высшее учебное заведение «Криворожский национальный университет», Криворожский педагогический институт

**«ПАРТНЕРСКОЕ ОБУЧЕНИЕ» КАК ДИДАКТИЧЕСКАЯ
МОДЕЛЬ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ
КОМПЕТЕНТИСТНОГО СТАНОВЛЕНИЯ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ**

В статье рассмотрено партнерское обучение как сотрудничество преподавателей пединститута и учителей

школы, студентов и учеников, для которого методы познания науки стали бы главными методами обучения. Одним из действенных путей повышения уровня качества продукта учебной деятельности есть внедрение учебно- и научно-исследовательской работ для ученика и студента соответственно.

Ключевые слова: партнерское обучение, исследовательская работа, физический эксперимент.

G. P. Polovina, W. O. Novgorodskij

Kriviy Rig National University, Kriviy Rig Pedagogical Institute
**PARTNER TRAINING AS A DIDACTIC MODEL OF QUALITY
MANAGEMENT COMPETENCE DEVELOPMENT STUDENT**

In this article is described of the partner training as cooperative of the teacher of institute and of schools, students and pupils is considered. The main idea of this article is the methods of sciences' knowledge. One of effective ways of increase of the education activity product quality level is introduction of educational and research and other as scientific and research works of the pupil and the student respectively. Quality training of teachers-to-do due to the need of society in shaping teacher capable of information retrieval independence and professional flexibility, creativity and innovation activities. This necessitates the weapons of the teacher-to-do research skills, mastery of his methodology and the methodology of scientific research.

Key words: Partner Training, scientific and educational-research work, Physical Experiment, didactic model, Quality Management Competence, teachers-to-do.

Отримано: 18.06.2013

УДК 378.1

В. П. Сергієнко, Н. В. Сорокіна

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються теоретичні та методичні засади моніторингу в освіті. Авторами визначено поняття моніторингу якості освіти у вищому навчальному закладі. Здійснений аналіз етапів становлення педагогічного моніторингу, його рівнів, завдань, об'єктів, принципів та функцій, врахування впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників дає змогу стверджувати про потребу впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів комплексних систем моніторингу якості освіти (за комплексом критеріїв і показників), що дозволить забезпечити якісну підготовку фахівців.

Ключові слова: моніторинг, вища освіта, якість освіти, моніторинг в освіті.

Сучасна освіта визначає поняття «моніторингу» як *постійне спостереження за деяким процесом із метою виявлення його відповідності очікуваному результату або первинним припущенням*. Поняття «моніторинг» виникло в процесі вивчення впливу діяльності людини на навколишнє природне середовище. Виходячи з цього, «моніторинг» – це безперервне спостереження за станом довкілля із метою попередження небажаних відхилень за основними параметрами. Систематичне відстеження результатів діяльності людини, коригування цієї діяльності – суть моніторингу. Інакше кажучи, моніторинг – це один із методів контролю. Отже, моніторинг є контроль не стільки результату, скільки процесу діяльності, виявлення тенденцій динаміки розвитку досліджуваного об'єкта [11, с.35].

Отже, моніторинг є достатньо складним й неоднозначним явищем. Він застосовується у різних сферах і з різноманітними цілями, але при цьому має загальні характеристики, властивості, риси, хоч існує і розвивається досить ізольовано в межах тієї чи іншої науки або галузі управління.

Проте аналіз досліджень моніторингу в галузі освіти засвідчив, що в означеній галузі ще існує ціла низка нерозв'язаних проблем як теоретичного, так і методичного характеру. Наразі не існує єдиної думки з такого фундаментального питання як визначення поняття «освітній моніторинг», «педагогічний моніторинг» або ж «моніторинг якості освіти». Т. Стефановська визначає це поняття як «діагностику, оцінювання і прогнозування стану педагогічного процесу: відслідковування його ходу, результатів, перспектив». Як видно з наведеного визначення автор включає процеси оцінювання і прогнозування до складу моніторингу якості освіти, істотно розширюючи обсяг поняття і наділяючи

його функціями, що виходять за межі процедур, пов'язаних з інформаційним забезпеченням управління освітньою системою. З точки зору В. Андрєєва педагогічний моніторинг є «системною діагностикою якісних і кількісних характеристик ефективності функціонування і тенденцій саморозвитку освітньої системи, включаючи її цілі, зміст, форми, методи, дидактичні й технічні засоби, умови і результати навчання, виховання і саморозвитку особистості і колективу» [2, с. 354]. В цьому визначенні, навпаки, поняття моніторингу звужується до діагностики, що ускладнює використання даних моніторингу в сфері управління названими процесами. В одному з психолого-педагогічних словників моніторинг визначається як «контроль з періодичним спостереженням за об'єктом моніторингу і обов'язковим зворотним зв'язком» [23, с.154]. Якщо у попередньому визначенні моніторинг ототожнюється з діагностикою, то у даному випадку автори зводять його до контролю з досить невизначеним «періодичним спостереженням». Відсутня єдність і у виборі предмету моніторингу. Для Т. Стефановської – це педагогічний процес, для В. Андрєєва – ефективність функціонування і тенденції саморозвитку освітньої системи. В процитованому вище психолого-педагогічному словнику предмет моніторингу взагалі не конкретизується. Цього недоліку позбавлено визначення, запропоноване С. Шишовим і В. Кальней. Прогностична функція моніторингу авторами не виділяється. Є.М. Хриков визначає моніторинг як систему заходів щодо збирання й аналізу інформації з метою вивчення й оцінювання якості професійної підготовки й прийняття рішень щодо розвитку навчально-виховного процесу на основі аналізу виявлених типових особливостей і тенденцій.

Одне з найбільш всебічних досліджень освітнього моніторингу виконано О. Майоровим [13]. Він дав загальне визначення поняття «моніторинг в освіті – це система збирання, опрацювання, зберігання і поширення відомостей про освітню систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку» [12, с.121].

Питання систематичного контролю якості засвоєння навчальної дисципліни є одним з основних в управлінні ходом цього процесу. Без спеціального відстеження цього процесу за єдиною методикою важко уявити коректність дій викладача. Прийняття державних стандартів і нових програм зобов'язує викладачів використовувати такі єдині форми контролю стан справ, а його результати можна було б об'єктивно порівнювати. Одержавши такий інструмент, можна вчасно й конкретно вносити необхідні зміни в діяльність, як викладачів, так і студентів. Педагогічний моніторинг також може бути засобом одержання цілісного уявлення про особистість викладача, зокрема про його професійні якості.

За своєю внутрішньою будовою моніторинг поєднує три важливі управлінські компоненти: аналіз, оцінювання й прогнозування процесів в освіті; сукупність прийомів відстеження процесів в освіті; збирання і опрацювання даних з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку досліджуваних процесів і внесення необхідних коректив.

Таким чином, моніторинг ґрунтується на цих компонентах, але не заміняє жодну з них, оскільки не може бути ні контролем, ні експертизою, ні системою інформаційного забезпечення. Без функціонування в навчальному закладі всіх цих напрямків діяльності організація моніторингу неможлива [21, с.16].

Моніторинг в освіті – категорія педагогічна й управлінська, оскільки він не копіює загальні положення теорії інформації, а переводить їх на мову педагогіки, психології і управління. Соціальна сутність освітнього моніторингу визначається тим, що саме він слугує головним засобом контролю й обліку передавання соціального досвіду (змісту освіти) новим поколінням [10, с.8].

Отже, під моніторингом якості освіти у вищому навчальному закладі ми розуміємо інформаційну систему, яка постійно оновлюється і поповнюється на основі безперервного спостереження за станом і динамікою розвитку основних складових якості освіти за сукупністю визначених критеріїв з метою вироблення управлінських рішень з коригування небажаних диспропорцій на основі аналізу зібраних відомостей і прогнозування подальшого розвитку досліджуваних процесів.

Саме поняття моніторингу в педагогіці розглядається недавно [3, с.28]. Глибокі дослідження проблеми моніторингу, передумови становлення якого формувалися з початку ХХ сторіччя, з'явилися в педагогіці в 90-х роках минулого сторіччя (В. Безпалько, В. Кальней, О. Майоров, С. Шишов та ін.). Вони побудовувалися на теоретичній базі управлінням освітою, розробленій Ю. Гартупгом, Г. Єльніковою, К. Кайдаровим, А. Орловим, В. Риндак, В. Симоновим. В останні кілька років учені активно досліджують питання, пов'язані безпосередньо з якістю освіти, розробляють технології й механізми управління нею (О. Белкін, О. Пехота, Т. Лукіна, В. Загвязінський, В. Євдокимов, О. Локшина, Л. Генденштейн, І. Прокопенко), у тому числі на основі моніторингу.

Моніторингові дослідження проблем освіти зародилися понад 70 років тому в США. Історію становлення моніторингу можна умовно поділити на декілька етапів (рис. 1).

Перший етап охоплює 30-50-ті роки минулого сторіччя. Він був відзначений тим, що Американська асоціація освіти за допомогою моніторингових інструментів дослідила рівень підготовки випускників 30 шкіл. Це дослідження мало важливе значення, оскільки започаткувало проведення систематичного вивчення досягнень освітньої системи держави, порівняння рівнів освітніх досягнень учнів різних шкіл залежно від умов навчання, аналізу результатів уведення освітніх або дидактичних реформ та інших проблем. Від другої половини 50-х років оцінювання як інструмент дослідження системи освіти поширилося також і в Європі.

Після порівняння результатів перших років навчання в експериментальних і традиційних середніх школах, проведеного Шведською національною радою освіти у 1952-1959 рр., оцінювання набуло широкого використання [14, с.76].

Рис. 1. Історичні віхи в становленні моніторингу в освіті як системи

Значний досвід у питаннях організації моніторингових досліджень та використання отриманих результатів для вдосконалення національних систем освіти мають США, Німеччина Японія та Австралія. Інакше кажучи, вимірювання й оцінювання результатів навчання та ефективності системи освіти стають інструментом державної політики й реалізацією державного управління освітньою галуззю [8, с.64]. Університети саме цих країн забезпечують високу якість освіти.

Другий етап в історії розвитку моніторингу охоплює 60–70-ті роки й характеризується виходом цих досліджень на міжнародні рівні. Починаючи з 1959 р., Міжнародною асоціацією зі шкільної успішності започатковано міжнародні порівняльні моніторингові дослідження у сфері освіти. Із того часу для багатьох країн стали звичними систематичні міжнародні порівняльні дослідження рівня освітніх досягнень з окремих предметів [7, с.196].

Наступний виток у розвитку методології освітнього оцінювання відбувся на початку 60-х років ХХ ст. у США та ознаменувався тим, що ідею систематично проводити на рівні держави оцінювання освітніх процесів утілила у створення експериментального комітету під головуванням Р. Тейлора із проблем вимірювання освітнього розвитку й проведення в 1969 р. першого Національного вимірювання поступу освіти за фінансуванням уряду США. Із 1978 р. це починання закріпилось у законі про періодичне загальнодержавне вимірювання освітнього поступу. Цей проект поступово розвивався і склав частину національної системи моніторингу, і в 1993 р. Департамент освіти США підготував видання «Освіта у США та інших країнах», де проводиться порівняння 16 показників вхідних ресурсів і досягнень, обчислених для США й 20 країн – учасників ОЕСР [15, с.12].

За результатами міжнародних порівнянь створюються банки даних, визначаються тенденції в якості загальноосвітньої підготовки учнів і розвитку освітніх систем. Міжнародні дослідження дають змогу розв'язувати значну кількість проблем в галузі освіти [22, с.54].

Третій етап моніторингових досліджень (80-90 рр. ХХ ст.) характеризувався збільшенням інтересу до проблем визначення рентабельності, організації ефективного управління ресурсами, оцінювання продуктивності забезпечення освітніх систем [9, с. 125].

Четвертий етап в історії моніторингу почався в кінці 90-х рр. ХХ ст. і триває досі. Він відзначений тим, що наразі закладаються передумови початку нового етапу порівняльної педагогіки, а саме: орієнтація на політичну підтримку й наукову обґрунтованість досліджень. Освітня політика та вимірювання й оцінювання освітніх результатів поступово виїшли на міжнародний рівень, що означає потребу створення міжнародного банку порівняльної інформації [24, с.14].

Таким чином, якість освіти – це проблема, яка турбує все світове суспільство. Що стосується нашої країни, то Україна оголосила курс на досягнення найвищих стандартів якості в освіті [6, с.31], які можливо досягти завдяки моніторингу.

Важливою умовою ефективності моніторингу є відповідність його процедур вимогам *культури оцінювання*, яку характеризують: наявність чітких критеріїв оцінювання; розроблені процедури оцінювання; наявність кваліфікованих експертів;

розроблені форми фіксації даних в ході моніторингу; розроблені часові характеристики оцінювання; зв'язок оцінювання з системою прийняття управлінських рішень.

Варто відзначити, що моніторинг опосередковано та безпосередньо впливає на якість освіти. Опосередкований вплив пов'язаний з тим, що моніторинг забезпечує управління даними, необхідними для прийняття рішень, а безпосередній вплив здійснюють вже ці рішення. Безпосередній вплив забезпечують самі процедури моніторингу. Так, наприклад, якщо студентами систематично проводиться оцінювання організації навчального процесу, діяльності викладачів, то сам факт здійснення моніторингу забезпечує управлінський вплив [18, с. 25]. Викладачі починають коригувати свою діяльність відповідно до критеріїв, за якими вона оцінюється.

Головними об'єктами моніторингу є: якість змісту освіти (перебіг процесу), виконання навчальних планів (перебіг процесу); якість діяльності викладачів (перебіг процесу); якість управління (перебіг процесу); якість матеріально-технічного забезпечення (ресурси процесу); якість засвоєння навчальних дисциплін (результати процесу); сформованість особистих якостей у випускників (результати процесу); діяльність випускників (результати процесу).

У моніторингу якості вищої освіти можна виокремити такі рівні (рис. 2):

Рис. 2. Рівні моніторингу якості вищої освіти

Практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях – кафедральному, факультетському, університетському [17, с.43].

Формування цілісної системи моніторингової діяльності університету передбачає визначення її загальної логіки та конкретних параметрів, які будуть відстежуватися. Загальна логіка полягає в тому, що чим нижчим є рівень моніторингу, тим більшою має бути кількість параметрів, які відстежуються, та тим конкретнішими вони є.

Так, до показників *університетського рівня* можна віднести: відсоток випускників, працевлаштованих за спеціальностями; відсоток випускників, які працюють за спеціальністю через 1, 3, 5 років після закінчення університету; оцінка готовності випускників до професійної діяльності керівником (високий, середній, низький рівень); самооцінка готовності випускників до професійної діяльності (високий, середній, низький рівень); рівень заробітної плати випускників; забезпеченість випускників житлом.

До показників *інститутського (факультетського) рівня* можна віднести: відповідність особистісних якостей випускників вимогам професії; відповідність професійних знань випускників вимогам професії; відповідність професійних умінь випускників вимогам професії; здатність випускників до інноваційної діяльності; рейтинг випускників серед працівників установи; рівень захворюваності випускників; особисті досягнення випускників (нагороди, звання, винаходи, наукові роботи, ступені).

До показників *кафедрального рівня* можна віднести: наявність у випускників основних структурних компонентів знань та вмінь (відповідно до кваліфікаційної характеристики та переліку компетенцій фахівця); позитивні риси в роботі випускників; недоліки в роботі випускників; ставлення підлеглих (або учнів) до випускників; ставлення колег по роботі до випускників; ставлення керівників до випускників.

Під час використання запропонованих критеріїв потрібно враховувати, який із підходів є підґрунтям системи підготовки фахівців у навчальному закладі. Якщо це знаннєвий підхід, то моніторинг спрямовується саме на знання та вміння випускників. А якщо це компетентнісний підхід, то

моніторинг спрямовується саме на діагностику компетенцій фахівців, які поєднують знання та вміння.

Реалізація завдань моніторингу передбачає розроблення його науково-практичного інструментарію. Найдоцільнішими для виконання завдань моніторингу є методи опитування, експертне оцінювання, спостереження, вивчення документації тощо.

Формування цілісної системи моніторингу університету передбачає визначення її загальних напрямків та конкретних параметрів, які будуть відстежуватися. Загальні напрямки полягають в тому, що чим нижчий рівень моніторингу, тим більшою має бути кількість параметрів, які відстежуються, тим конкретнішими вони є [1, с.7].

Для керівника освітнього закладу дуже важливо мати оперативну, об'єктивну інформацію про дійсний стан навчального процесу. За необхідності це дозволить йому своєчасно здійснити методичну підтримку і внести необхідні корективи. Такі відомості можуть надати регулярно здійснені моніторингові дослідження, які є дієвим інструментом аналізу різноманітних сторін навчального процесу. Вони дозволять одержати реальну картину результативності нововведень, напрямів плану розвитку навчального закладу, від мети дослідження можна виділити найрізноманітніші напрями моніторингу. Однак найважливішим з них було і залишається визначення результативності навчального процесу [5, с.55].

Залежно від мети можна виділити такі напрямки моніторингу:

- 1) діагностичний моніторинг, основною метою якого є визначення рівня навичок студентів залежно від сформованості їх особистості;
- 2) статистичний, який дає можливість одночасно зняти показники за одним або кількома напрямками діяльності освітнього закладу, порівняти здобутий результат з нормативом і визначити відхилення від стандарту, здійснити аналіз і прийняти управлінське рішення;
- 3) змістовний (особистісно орієнтований моніторинг, змістом якого є розвиток якостей особистості, тобто динаміка особистісного розвитку);
- 4) супровідний педагогічний моніторинг, який передбачає контроль на поточне коригування взаємодії викладача й студента в організації і здійсненні навчально-виховного процесу.

Щоб освітній моніторинг на університетському рівні став реальним чинником управління, його потрібно організувати таким чином, щоб він виконував такі *функції*: інформаційну; діагностичну; прогнозуючу; управлінську; педагогічну.

Ми виходили з того, що за твердженням авторів [16, с.45] моніторинг якості вищої освіти як соціально-управлінська категорія визначає стан і результативність процесу навчання у вищих навчальних закладах, його відповідність потребам суспільства й особистості. У цьому запорука підвищення рівня якості освіти й освітніх послуг у вищих навчальних закладах. Актуальність організації моніторингу якості вищої освіти зумовлює необхідність процедури управління освітою, прогнозування розвитку освіти та створення системи комплексних цільових програм, які складають єдність державної політики в галузі вищої освіти за допомогою спостережень і діагностики результатів навчання. Такі вихідні положення щодо розгляду якості освіти визначають організаційні та науково-методичні засади здійснення моніторингу якості вищої освіти в Україні зокрема.

Головною метою впровадження моніторингу у вітчизняних педагогічних університетах є підвищення результатів набутих досягнень студентів у галузі освіти за напрямками підготовки на підставі формування кількісного системно-комплексного уявлення про організацію, результативність і перспективність педагогічного процесу. Організація моніторингу якості освіти зумовлює такі *завдання*: розроблення, апробацію і впровадження вимірників, які виявляють об'єктивні результати досягнень студентів на етапах моніторингу; розроблення чітких критеріїв оцінювання курсових, кваліфікаційних (випускних, дипломних, магістерських) робіт, державних іспитів, результатів виконання програм практик (навчальних, виробничих, безвідривних та ін.); організацію навчального, наукового, методичного, індивідуального забезпе-

чення самостійної роботи студентів; збирання й опрацювання відповідних відомостей щодо об'єктивного рівня досягнень студентів (викладачів); їх аналіз і оцінювання, фіксацію та адресне розповсюдження; дослідження динаміки результатів навчання та розвитку студентів; підвищення навчальних досягнень студентів; розроблення критеріїв оцінювання діяльності (навчальної, наукової, методичної, виховної) викладачів за індивідуальними планами; створення програмного забезпечення і бази даних моніторингу якості вищої педагогічної освіти; виявлення й експертизу позитивних і негативних тенденцій розвитку освіти; прогнозування подальшого розвитку освіти на підставі виявлених тенденцій.

Об'єктом моніторингу якості освіти в університеті в перше чергу є рівень навченості студентів, компетентність фахівців, що встановлює якість вищої освіти як результат навчальних досягнень студентів як із окремих дисциплін, так і з циклу підготовки. Складові досягнень, що визначають результати навчання студентів, – це: а) знання теоретичного та фактичного навчального матеріалу за стандартами, навчальними планами з підготовки фахівців у різних галузях і напрямках; б) уміння, пов'язані із засвоєнням дисциплін; в) уміння і навички, одержані під час практичної підготовки; г) досвід творчої діяльності людства, який засвоюють студенти; д) розвиток студентів [20, с.274].

Проаналізувавши принципи освітніх вимірювань можна виділити декілька загальних принципів проведення моніторингу (рис. 3):

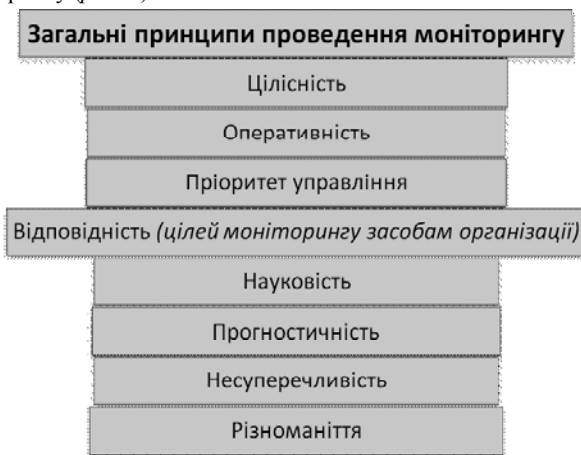

Рис. 3. Принципи моніторингу якості вищої освіти
Функції моніторингу:

Інформаційна – оцінювання дає можливість з'ясувати результативність педагогічного процесу, отримати відомості про стан об'єкта, забезпечити зворотний зв'язок. На цій основі відбувається участь в управлінні педагогічним процесом, аналізується ефективність виховання і навчання. При дослідженні навчального процесу основна увага спрямована на особливості перебігу і розвитку освітнього процесу.

Пошуково-дослідницька (активізуюча) – передбачає участь у моніторингу різних суб'єктів навчального процесу. Вона сприяє підвищенню професійної культури, аналізу педагогічної управлінської діяльності.

Формувальна – впровадження моніторингу в практику роботи університету дозволить ефективно здійснювати процес формування особистості. Спираючись на результати моніторингового оцінювання, можна дібрати методи й прийоми індивідуального впливу, завдяки чому проблемні аспекти у формуванні особистості студента постійно перебуватимуть у зоні уваги педагогів.

Коригувальна – тісно пов'язана із попередньою функцією. Спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення і фіксацію не прогнозованих, несподіваних результатів реалізації освітньої діяльності. Коригувальна функція допоможе усунути негативні аспекти у професійному становленні педагога.

Системоутворювальна – вимоги науковості будь-якого моніторингу передбачають перш за все організацію і його проведення на основі системного підходу. Освітній

моніторинг виступає як складова система, завданням якої є стеження за станом розвитку педагогічного процесу з метою оптимального вибору цілей і навчальних завдань, а також засобів і методів їх виконання.

Прогностична – моніторинг не лише фіксує поточний стан освітнього процесу на заданому часовому проміжку, але й сприяє прогнозуванню подальших тенденцій його розвитку і внесенню відповідних коректив, що створює передумови удосконалення [24, с.14].

Таким чином, всі функції моніторингу підпорядковуються загальній меті підвищення ефективності діяльності університету і спрямовані на забезпечення наукового підходу в управлінні навчально-виховним процесом.

Функціонування системи моніторингу в педагогічному університеті засноване на таких загальних *принципах*: узгодженість нормативно-правового, організаційного та наукового забезпечення його складових частин; об'єктивності одержання та опрацювання відомостей, що передбачає максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, врахування всіх результатів, забезпечення однакових умов у процесі перевірки якості підготовки для всіх учасників дослідження; комплексності дослідження різноманітних аспектів навчально-виховного процесу, опрацювання та аналізу здобутих результатів; безперервності та тривалості спостережень за станом освіти; своєчасності отримання, опрацювання та використання об'єктивних відомостей про якість загальної середньої освіти; перспективності запланованих моніторингових досліджень, спрямування їх на виконання актуальних завдань розвитку загальноосвітньої школи; рефлексивності, яка проявляється у відображенні якості результатів навчально-виховної діяльності, здійснення самооцінювання і самоконтролю; гуманістичної спрямованості моніторингу – створення обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату; неможливості використання результатів досліджень з метою будь-яких репресивних дій; відкритість та оперативність доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості.

Особливість моніторингу якості вищої педагогічної освіти полягає в тому, що він, зазвичай, комплексний за предметом оцінювання, оскільки спрямований як на результат освітньої діяльності, так і на сам навчальний процес, який веде до такого результату.

Системність моніторингових досліджень у вищій освіті реалізується через методологію їх проведення й етапи організації [4, с.351]. Перше зумовлює використання широкого спектра пошукових методів, які дають змогу різнобічно оцінити досліджуваний об'єкт (студент, група, викладач, вищий навчальний заклад тощо), з'ясувати інформаційні потреби та визначити адекватні методи і засоби збирання й опрацювання даних. Друге дозволяє змоделювати хід моніторингу, спланувати відповідні заходи щодо його проведення.

Моніторинг контексту освітнього процесу передбачає відстеження головних соціальних чинників, які впливають на функціонування навчального закладу. До цих чинників треба віднести наявність суспільних та індивідуальних потреб у підготовці фахівців, обсяги підготовки фахівців певної спеціальності в регіоні, а іноді – в країні, вартість навчання в інших навчальних закладах, можливості для працевлаштування випускників, тощо. Зокрема, досліджуються освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) та освітньо-професійна програма (ОПП) підготовки майбутніх фахівців, які є і внутрівузівськими нормативними документами.

У ході аналізу документації встановлюється наявність усіх робочих програм навчальних дисциплін, у яких враховано вимоги ОКХ та ОПП відповідного освітньо-кваліфікаційних рівня відповідно до європейських стандартів вищої освіти та професії.

Оскільки навчальний процес в університеті здійснюється в таких формах: лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, самостійна та індивідуальна робота, то в ході моніторингу оцінюються структура занять, їх змістове та методичне наповнення, забезпечення взаємодії між викладачами та студентами, види і засоби навчання та контролю.

До об'єктивних засобів контролю зокрема належать тести підсумкового контролю знань і вмінь з усіх нормативних дисциплін, які розміщуються на сервері університету та використовуються для оцінювання знань студентів на базі платформи MOODLE.

Тестові завдання розробляються відповідно до логіко-змістового викладення навчального курсу. Структура тестових завдань складалася з тематичних блоків. Кожний із блоків тестових завдань відповідає певній темі, охоплює питання лекційних та практичних занять. Коригування тестових завдань здійснювалося за двома чинниками: 1) кількістю неправильних відповідей; 2) часом, необхідним для відповіді. Аналіз бесід зі студентами показав, що причина помилок полягала у незадовільному формулюванні завдань, недостатчі відомостей з даного питання в рекомендованій літературі тощо. Редагувалися легкі тестові завдання, на які відповідали безпомилково всі студенти. Індивідуальні бесіди зі студентами показали, що більшість правильних відповідей є результатом якісного засвоєння дисциплін.

Загалом до тестових завдань ставляться такі вимоги: належність до дисципліни, що нас цікавить; лаконічність; коректність; диференціальна здатність; мінімальні затрати часу на відповідь (приблизно 1-3 хв. на завдання).

Лаконічність завдань забезпечувалася використанням мінімуму слів у їх формулюваннях, чіткою структурою фрази. Коректність завдань забезпечувалася однозначністю відповідей на них, коректністю мови, знаків. Диференціальна здатність забезпечувалася добром завдань різної складності, щоб виявити «сильно» і «слабо» підготовлених студентів. Вона визначалася встановленням коефіцієнтів кореляції кожного завдання з сумарним балом, що, в свою чергу, характеризує міру складності завдань.

Оптимальний час тестування встановлювався емпірично виходячи з графіка залежності дисперсії тестових балів S_x від часу τ (рис. 4). Максимум кривої відповідає оптимальному часові тестування. Статистичне опрацювання даних тестування на всіх етапах моніторингу якості освіти проводиться з використанням персональних комп'ютерів та програмної оболонки MOODLE (рис. 5).

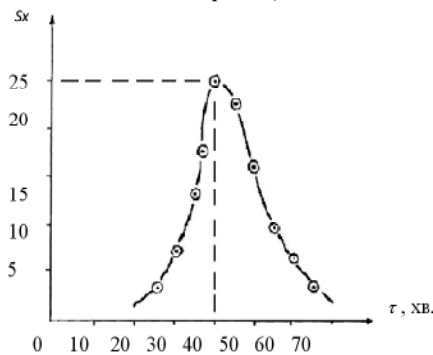

Рис. 4. Графік залежності дисперсії тестових завдань

Ім'я	Тест	Середнє	Середнє	Середнє	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14
Мартинук Ірина	14:34	34.48	6.18 35 см	88	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Медведєва Руслана	13:50	38.28	4.18 35 см	96	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Новикова Марина	14:40	25.08	1.18 35 см	91	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Гончарова Валерія	14:16	38.28	12.98 35 см	98	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Клименко Оксана	14:22	34.78	12.48 35 см	82	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Каваларук Ірина	14:26	34.78	6.38 35 см	88	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Габурін Анастасія	13:38	34.02	22.48 35 см	83	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2	0/2
Григорук Ірина			11.48 35 см															

Рис. 5. Програмна оболонка MOODLE (модуль «Статистика»)

В основу програми покладено платформу для електронного, в тому числі дистанційного, навчання. Ця програма забезпечує студентам доступ до численних навчальних ресурсів. Використовуючи MOODLE, можливо надсилати нові повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти завдання, вести електронні журнали оцінок та присутності, налаштовувати різноманітні ресурси курсу і т.д.

Проте дотепер найчастіше оцінювання і контроль досягнень студента здійснюється за кінцевим результатом. На жаль, ще недостатньо піддається оцінюванню його діяльність, рівень розвитку в динаміці, вплив зовнішніх чинників на момент оцінювання.

Тому виникає необхідність частішого проведення тестування серед студентів. Тоді результати будуть об'єктивнішими, враховуватимуть не лише рівень та обсяг знань, а й особливості характеру студента, його нахили та можливості освіти, вміння аналізувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Отже, орієнтація вищого навчального закладу на досягнення якісно нових освітніх результатів призводить до необхідності перейти від традиційного способу внутрішнього контролю до управління якістю освіти, де контроль є тільки однією з функцій. Інформаційною основою управління якістю освіти є моніторинг якості освіти, спрямований на отримання оперативних та достовірних відомостей про якість освітніх результатів, умов досягнення освітніх результатів і вартості досягнення якісно нових освітніх результатів. Моніторинг є цілісним управлінським інструментом, який дозволяє зібрати, зберегти, опрацювати, поширити відомості про діяльність педагогічної системи, визначити її стан і спрогнозувати розвиток.

Основна відповідальність за забезпечення якості освіти покладена на університет, але вона повинна гарантуватися державою і відповідати міжнародним вимогам. Удосконалення систем оцінювання роботи вищих навчальних закладів загалом і навчальних досягнень студентів зокрема є одним із основних засобів забезпечення якості освіти. Але оцінювання якості набутих знань та ефективності системи вищої освіти має здійснюватися не тими, хто надає освітні послуги, і не тими, хто їх отримує, а третьою незалежною стороною. Це забезпечило б об'єктивність порівняльного оцінювання навчальних досягнень випускників та належну їх сертифікацію. Створення систем незалежного оцінювання сприятиме досягненню європейського рівня якості освіти без національних кордонів. Це є можливим за рахунок створення незалежних від державних органів акредитаційних структур. Важливу роль тут можуть відігравати вже існуючі та майбутні європейські мережі з дисциплін (профіль, спеціальностей, напрямів підготовки). Такі акредитаційні структури зможуть ініціювати процедуру вимірювання знань на рівні окремих освітніх програм (дисциплін). Вони зможуть присуджувати знаки якості, засновані на європейських стандартах (недеформованих національними таблицями про ранги) [19, с.23].

Завдання забезпечення якості освіти є багатоплановим і включає: наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних), організацію навчального процесу, яка відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти; контроль освітньої діяльності університету та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: університетському, державному та міжнародному (європейському).

Таким чином, моніторинг якості освіти у вищому навчальному закладі є основою для вивчення стану якості вищої освіти та дає можливість передбачити подальші кроки для її підвищення. На сучасному етапі розвитку освіти моніторинг розглядається як основний засіб контролю за відповідністю наявних результатів педагогічної системи її запланованим цілям. Важливим у цьому контексті є те, що в умовах, як правило, фактичної невідповідності кінцевих результатів завданням, запланованим спочатку, моніторингові процедури оцінюють ступінь досягнення цілей, спрямованість та причини відхилень. Останні зазвичай спричинені впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що передбачають зміни освітніх цілей, методик, технологій тощо. В цих умовах за результатами моніторингу якості освіти органи управління отримують відомості про стан освітньої системи та її окремих складників, виявляють проблеми, що виникли в процесі досягнення освітніх цілей, з'ясовують тенденції розвитку освіти для розроблення відповідної освітньої політики. Отже, моніторинг якості освіти є дієвим засобом менеджменту освіти, управління її якістю.

Структура і зміст моніторингу якості вищої освіти визначається його функціями, відображає зв'язок між ними на кожному рівні його формування. Моніторинг здійснюється принципово різними шляхами: контроль навчального процесу та контроль знань студентів. Перший шлях методично відпрацьований та виконується систематично. Його характерною рисою є всеохоплюючий характер. Він реалізується періодично і постійно. Періодично – це ліцензування, акредитація та атестація як зовнішні оцінювання. Систематичний контроль за станом навчального процесу має здійснюватися «власними» силами – ректором, дирекцією, кафедрами, методичними та адміністративними комісіями, і віднедавна – співробітниками Центрів моніторингу якості освіти та інших подібних університетських структур. Він ґрунтується на правовій основі і охоплює, насамперед, стан навчально-методичного забезпечення, ресурсну базу, кадровий склад та, по-друге, організацію навчального процесу (розклад занять, ведення поточної документації, виховна робота тощо).

Аналіз етапів становлення педагогічного моніторингу, його рівнів, завдань, об'єктів, принципів та функцій, врахування впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників дало змогу стверджувати про потребу впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів комплексних систем моніторингу якості освіти (за комплексом критеріїв і показників), що дозволить забезпечити якісну підготовку фахівців.

Список використаних джерел:

1. Ампілогова Л. Особистісно орієнтовані технології навчання / Л. Ампілогова // Директор школи. – 2003. – № 45. – С. 7-10.
2. Андреев В.И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В.И. Андреев // Известия Российской Академии Наук. – 2010. – № 1. – 370 с.
3. Байназарова О. Система моніторингу якості освіти на регіональному рівні / О. Байназарова // Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти : мат. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 29-30 березня 2005 року. – Луцьк : Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. – 2005. – С. 26-29.
4. Величко О.Г. Якість освіти – проблеми й перспективи / О.Г. Величко, С.Й. Пінчук, С.Т. Пліскановський // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. Центр вищої освіти, 2009. – Вип. 34. – 341 с.
5. Вікторов В. Основні критерії та показники якості освіти / В. Вікторов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 54-59.
6. Волобуєва Т.Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти / Т.Б. Волобуєва. – Х. : Основа, 2009. – 94 с.
7. Сльнікова Г.В. Освітній моніторинг в регуляції управління загальною середньою освітою / Г.В. Сльнікова, З.В. Рябова // Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-30 жовтня 2008 року). – К. : Правда Ярославічів, 2008. – С. 83-86.
8. Качалов В.А. Стандарти ИСО-9000 и проблемы управлением качеством в вузах / В.А. Качалов. – М. : ИздАТ, 2001. – 126 с.
9. Луговий В. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В. Луговий ; за заг. ред. О.Г. Мороза. – К. : МАУП, 2004. – 196 с.
10. Лукіна Т. Моніторинг в освіті. Створення та функціонування системи моніторингу якості освіти / Т. Лукіна // Управління освітою. – 2005. – №4 (100). – С. 1-15.
11. Ляшенко О.І. Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти / О.І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2 – С. 34-40.
12. Майоров А.Н. Моніторинг в освіті / А.Н. Майоров. – СПб. : Образование-Культура, 1998. – Кн. 1. – 344 с.
13. Майоров А.Н. Элементы педагогического мониторинга и региональных стандартов в управлении / А.Н. Майоров, Л.Б. Сахарчук, А.В. Сотов. – СПб. : Изд-во СПбГУПМ, 1992. – 79 с.

14. Максимова В.Н. Акмеология: новое качество образования : книга для педагога / В.Н. Максимова. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. – 101 с.
15. Матрос Д.Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга / Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова. – М. : Педагогическое общество России, 2001. – 128 с.
16. Моніторинг якості освіти: методи, форми, організаційне забезпечення / укл. А.М. Зубко, Н.В. Товстуха, О.О. Морев. – Херсон : Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної педагогічної освіти педагогічних кадрів. – 2001. – 50 с.
17. Моніторинг якості освіти: сутність, зміст, технологія / за заг. ред. А.О. Лавренюка // Довідник ЗД : накази, наради, моніторинг, аналіз. – Х. : Основа, 2006. – 176 с.
18. Некрасов С.Д. Проблема оценки качества профессионального образования специалиста / С.Д. Некрасов // Университетское управление: практика и анализ. – 2003. – № 1. – С. 24-28.
19. Оварчук О. Якість освіти в діяльності освітянських організацій міжнародної спільноти / О. Оварчук // Шлях освіти. – 2005. – № 4. – С. 22-25.
20. Основы педагогических технологий. Краткий толковый словарь. – Екатеринбург : Изд-во УРГПУ, 2005. – 264 с.
21. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, перспективи / за заг. ред. О.Л. Локшиної. – К. : К.І.С., 2004. – 128 с.
22. Приходько В.М. Моніторинг якості освіти та виховної діяльності навчального закладу : [навч.-метод. посіб. для вчителя] / В.М. Приходько. – Х. : Основа, Тріада+, 2007. – 144 с.
23. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей образовательных учреждений. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. – 257 с.
24. Силина С.П. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах / С.П. Силина // Педагогика. – 2001. – № 7. – С. 47-53.
25. Сібіль О. Педагогічний моніторинг ефективності освітньої системи гуманітарної школи / О. Сібіль // Рідна школа. – 2003. – № 11. – С. 12-14.

В. П. Сергиенко, Н. В. Сорочкина

*Национальный педагогический университет
имени М.П. Драгоманова*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В данной статье рассматриваются теоретические и методические основы мониторинга в образовании. Авторами определено понятие мониторинга качества образования в вузе. Проведенный анализ этапов становления педагогического мониторинга, его уровней, задач, объектов, принципов и функций, учета влияния объективных и субъективных факторов позволяет утверждать о необходимости внедрения в практику работы высших учебных заведений комплексных систем мониторинга качества образования (по комплексу критериев и показателей), что позволит обеспечить качественную подготовку специалистов.

Ключевые слова: мониторинг, высшее образование, качество образования, мониторинг в образовании.

V. Sergienko, N. Sorokina

National Pedagogical Dragomanov University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF MONITORING QUALITY OF HIGHER EDUCATION

This article discusses the theoretical and methodological foundations for monitoring education. The authors defined the concept of monitoring the quality of education in higher education. The analysis stages of pedagogical monitoring of its levels, tasks, objects, principles and functions, taking into account the impact of objective and subjective factors suggests the need for implementation in practice of the higher education systems of integrated education quality monitoring (for complex criteria and indicators) that will provide quality training.

Key words: monitoring, higher education, quality of education, and monitoring in education.

Отримано: 29.05.2013